UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (ensimmäinen jaosto)

26 päivänä huhtikuuta 2012 *

Direktiivi 93/13/ETY — 3 artiklan 1 ja 3 kohta — 6 ja 7 artikla — Kuluttajasopimukset — Kohtuuttomat sopimusehdot — Elinkeinonharjoittaja muuttaa yksipuolisesti sopimusta — Kansallisessa lainsäädännössä nimetyn järjestön kuluttajien nimissä yleisen edun vuoksi nostama kieltokanne — Sopimusehdon kohtuuttomuuden toteaminen — Oikeusvaikutukset

Asiassa C-472/10,

jossa on kyse EY 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Pest Megyei Bíróság (Unkari) on esittänyt 25.8.2010 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 29.9.2010, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság

vastaan

Invitel Távközlési Zrt,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja A. Tizzano sekä tuomarit M. Safjan (esittelevä tuomari), A. Borg Barthet, J.-J. Kasel ja M. Berger,

julkisasiamies: V. Trstenjak,

kirjaaja: A. Calot Escobar,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Unkarin hallitus, asiamiehinään Z. Fehér, K. Szíjjártó ja Z. Tóth,

— Espanjan hallitus, asiamiehenään F. Díez Moreno,

— Euroopan komissio, asiamiehinään G. Rozet ja K. Talabér-Ritz,

kuultuaan julkisasiamiehen 6.12.2011 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

* Oikeudenkäyntikieli: unkari.

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY (EYVL L 95, s. 29; jäljempänä direktiivi) 3 artiklan 1 ja 3 kohdan sekä 6 artiklan 1 kohdan ja sen liitteessä olevien 1 kohdan j alakohdan sekä 2 kohdan d alakohdan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság (kansallinen kuluttajansuojaviranomainen, jäljempänä NFH) on nostanut Invitel Távközlési Zrt -nimistä yritystä (jäljempänä Invitel) vastaan yleisen edun mukaisen kanteen, jossa on kyse siitä, että viimeksi mainitun väitetään käyttäneen kohtuuttomia sopimusehtoja kuluttajien kanssa tekemissään sopimuksissa.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

3 Direktiivin johdanto-osan 20 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”sopimukset on laadittava selvin ja ymmärrettävin ilmaisuin; kuluttajalle on tosiasiallisesti annettava tilaisuus tutkia kaikki ehdot – –”

4 Direktiivin 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”– –

2. Tämän direktiivin säännökset eivät koske pakollisia lakeja tai asetuksia heijastavia sopimusehtoja – –”

5 Direktiivin 3 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se hyvän tavan vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.

– –

3. Liitteessä on ohjeellinen luettelo, joka ei ole tyhjentävä, niistä ehdoista, joita voidaan pitää kohtuuttomina.”

6 Direktiivin 4 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Sopimusehdon kohtuuttomuutta arvioidaan ottaen huomioon sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen luonne ja viitaten sopimuksentekohetkellä kaikkiin sopimuksen tekoon liittyviin olosuhteisiin sekä kaikkiin muihin sopimuksen ehtoihin tai toiseen sopimukseen, josta se on riippuvainen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 7 artiklan soveltamista.

2. Sopimusehtojen kohtuuttoman luonteen arviointi ei saa koskea sopimuksen pääkohteen määrittelyä, hinnan tai korvauksen riittävyyttä eikä vastineena toimitettavia palveluja ja tavaroita, jos ehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi.”

7 Direktiivin 5 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Jos on kyse sopimuksesta, jonka kaikki tai tietyt kuluttajalle esitetyt ehdot on laadittu kirjallisesti, ehdot on aina laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi. – –”

8 Direktiivin 6 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on säädettävä, että elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisen sopimuksen kohtuuttomat ehdot eivät sido kuluttajia niiden kansallisen lainsäädännön mukaisesti ja että sopimus jää muilta osin osapuolia sitovaksi, jos sopimus voi olla olemassa ilman kohtuuttomia ehtoja.

– –”

9 Direktiivin 7 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on kuluttajien ja kilpailevien elinkeinonharjoittajien edun vuoksi varmistettava, että on olemassa riittäviä ja tehokkaita keinoja kohtuuttomien ehtojen käytön lopettamiseksi elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisissä sopimuksissa.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitetut keinot sisältävät säännöksiä, joiden mukaisesti henkilöt ja järjestöt, joilla on kansallisen lainsäädännön mukaisesti laillinen etu suojella kuluttajia, voivat kansallisen lainsäädännön mukaisesti saattaa asian käsiteltäväksi tuomioistuimessa tai toimivaltaisessa viranomaisessa, jotka voivat päättää, ovatko yleiseen käyttöön laaditut sopimusehdot luonteeltaan kohtuuttomia, ja käyttää riittäviä ja tehokkaita keinoja tällaisten ehtojen käytön lopettamiseksi.

3. Kansallista lainsäädäntöä noudattaen 2 kohdassa tarkoitetut oikeudelliset keinot voidaan kohdistaa erikseen tai yhteisesti useisiin saman alan elinkeinonharjoittajiin tai näiden järjestöihin, jotka käyttävät samoja yleisiä sopimusehtoja tai samanlaisia ehtoja tai suosittavat niiden käyttöä.”

10 Direktiivin 8 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltiot voivat antaa tai pitää voimassa tämän direktiivin soveltamisalalla perustamissopimuksen mukaisia tiukempia säännöksiä varmistaakseen kuluttajalle suojelun korkeamman tason.”

11 Direktiivin liitteessä luetellaan 3 artiklan 3 kohdassa tarkoitetut sopimusehdot seuraavasti:

”1. Ehdot, joiden tarkoituksena tai seurauksena on:

– –

j) elinkeinonharjoittajan valtuuttaminen muuttamaan sopimusehtoja yksipuolisesti ilman pätevää sopimuksessa mainittua syytä;

– –

l) sen salliminen, että tavaroiden hinnat määrätään luovutushetkellä tai että tavaroiden myyjälle tai palvelujen toimittajalle annetaan oikeus korottaa niiden hintaa antamatta kummassakaan tapauksessa kuluttajalle vastaavaa oikeutta peruuttaa sopimus, jos lopullinen hinta on liian korkea suhteessa sopimuksen tekohetkellä sovittuun hintaan;

– –

2. Edellä g, j ja l alakohdan soveltamisala

– –

b) – –

Edellä j alakohta ei – – ole esteenä ehdoille, joiden mukaisesti elinkeinonharjoittaja varaa itselleen oikeuden muuttaa yksipuolisesti määräämättömäksi ajaksi tehdyn sopimuksen ehtoja, jos elinkeinonharjoittaja velvoitetaan ilmoittamaan siitä kuluttajalle kohtuullisen ajan kuluessa tehdyllä ennakkoilmoituksella ja jos kuluttaja voi vapaasti purkaa sopimuksen.

– –

d) Edellä l alakohta ei estä hintaindeksiehtoja, jos ne ovat laillisia ja jos hintojen vaihtelumenetelmä esitetään yksityiskohtaisesti.”

Kansallinen lainsäädäntö

12 Siviililain (polgari törvénykönyv) 209 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Kuluttajasopimuksen yleinen sopimusehto tai sopimusehto, josta ei ole erikseen neuvoteltu, on kohtuuton, jos siinä lojaliteettiperiaatteen vastaisesti ja kohtuuttomasti määritellään yksipuolisesti ja perusteetta osapuolten sopimuksesta johtuvat oikeudet ja velvollisuudet kyseisen sopimusehdon laatineen osapuolen sopimuskumppanille epäedullisella tavalla.

– –”

13 Siviililain 209/A §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Vahinkoa kärsinyt sopimuspuoli voi riitauttaa sopimuksen yleisissä sopimusehdoissa olevat kohtuuttomat ehdot.

2. Kuluttajasopimusten yleisissä sopimusehdoissa olevat kohtuuttomat ehdot tai ehdot, jotka elinkeinonharjoittaja on laatinut yksipuolisesti etukäteen ja joista ei ole erikseen neuvoteltu, ovat pätemättömiä. Pätemättömyyteen voidaan vedota vain kuluttajan eduksi.”

14 Siviililain 209/B §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Myös erikseen lailla nimetty järjestö voi vaatia tuomioistuimelta kuluttajasopimuksen yleisissä sopimusehdoissa olevan kohtuuttoman ehdon toteamista pätemättömäksi 209/A §:n 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Jos tuomioistuin toteaa kohtuuttoman ehdon pätemättömäksi, tätä päätöstä on sovellettava kaikkiin kyseistä ehtoa käyttävän elinkeinonharjoittajan kanssa sopimuksen tehneisiin osapuoliin.

2. Erikseen lailla nimetty järjestö voi myös vaatia sellaisen yleisen sopimusehdon pätemättömyyden toteamista, joka on tarkoitettu käytettäväksi kuluttajien kanssa tehtävissä sopimuksissa ja joka on saatettu yleiseen tietoon, vaikka sitä ei olisikaan vielä käytetty.

3. Jos tuomioistuin toteaa 2 momentissa tarkoitetussa menettelyssä kyseisen yleisen sopimusehdon kohtuuttomaksi, sen on julistettava, että ehto on pätemätön kaikkiin niihin osapuoliin nähden, jotka (tulevaisuudessa) tekevät sopimuksen sen tunnetuksi tehneen elinkeinonharjoittajan kanssa. Jokaisella kohtuutonta sopimusehtoa käyttävällä henkilöllä on velvollisuus noudattaa kuluttajan kyseisen päätöksen nojalla esittämiä vaatimuksia. Tuomioistuimen on ratkaisussaan lisäksi kiellettävä kohtuuttoman yleisen sopimusehdon tunnetuksi tehnyttä käyttämästä kyseistä ehtoa.

– –”

15 Kuluttajansuojasta vuonna 1997 annetun lain (fogyasztóvédelemről szóló törveny) nro CLV 39 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Kuluttajansuojaviranomainen, kuluttajien etuja ajava yhteiskunnallinen järjestö tai yleinen syyttäjä voi nostaa kuluttajien suojaamiseksi joukkokanteen tai vahingonkorvauskanteen sitä vastaan, joka lainvastaisella toiminnallaan loukkaa huomattavaa määrää kuluttajia tai aiheuttaa huomattavan suurta vahinkoa. Tällainen oikeudenkäynti voidaan saattaa vireille myös silloin, kun asiassa ei voida yksilöidä vahingon kärsineitä kuluttajia.

_ _”

16 Sähköisestä viestinnästä vuonna 2003 annetun lain (elektronikus hírközlésről szóló törveny) nro C 132 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Liittymäsopimuksen tekemiseen liittyviä sääntöjä on sovellettava liittymäsopimuksia muutettaessa. Yleisissä sopimusehdoissa voidaan sallia, että liittymäsopimuksia muutetaan 2 momentin säännösten mukaisesti.

2. Palvelun tarjoaja voi yksipuolisesti muuttaa liittymäsopimusta vain seuraavissa tapauksissa:

a) jos yksittäisessä liittymäsopimuksessa tai yleisissä sopimusehdoissa määrätyt edellytykset täyttyvät, mutta kuitenkin siten, ettei muuttamisesta aiheudu olennaisia muutoksia sopimusehtoihin, jollei laista tai sähköistä viestintää koskevista säännöksistä muuta johdu

b) jos muuttaminen on perusteltua lainmuutoksen tai viranomaispäätöksen vuoksi

tai

c) jos muuttaminen on olosuhteiden olennaisen muuttumisen vuoksi perusteltua.

3. Olennaisena muuttamisena on pidettävä palvelun käyttöedellytysten tai palvelun laatuparametrien muuttamista.

4. Jos palvelun tarjoajalla on yleisten sopimusehtojen nojalla yksipuolinen oikeus muuttaa näitä ehtoja niissä mainituissa tapauksissa, sen on ilmoitettava tästä liittymän omistajille tämän lain säännösten mukaisesti vähintään 30 päivää ennen kyseisten muutosten voimaantuloa; sen on myös ilmoitettava liittymän omistajille niiden oikeudesta päättää sopimus. Liittymän omistajalla on tällöin kahdeksan päivän kuluessa muutoksista tiedon saatuaan oikeus päättää sopimus välittömin vaikutuksin.

5. Jos muutokset sisältävät liittymän omistajalle epäedullisia määräyksiä, liittymän omistajalla on oikeus 15 päivän kuluessa tiedoksisaannista ilman oikeudellisia seuraamuksia päättää liittymäsopimus. Liittymän omistaja ei kuitenkaan voi päättää liittymäsopimusta, jos hänellä on velvollisuus käyttää palvelua tietyn ajanjakson ajan ja jos hän on tehnyt sopimuksen tietoisena sopimuksen tuottamista eduista ja muutos ei koske saatuja etuja. Jos muutos koskee saatuja etuja ja jos liittymän omistaja päättää liittymäsopimuksen, palvelun tarjoaja ei voi vaatia liittymän omistajaa maksamaan saatua etua sopimuksen päättämisen jälkeiseltä ajalta.

_ _”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

17 NFH riitauttaa yleisen edun vuoksi nostamassaan kanteessa Invitelin menettelyn, kun se ”asiakassopimuksiksi” kutsuttujen määräaikaisten sopimusten perusteella ja näiden sopimusten tekemisen jälkeen vaatii, että kuluttajan on maksettava kuluja, joista ei alun perin ollut sovittu osapuolten välillä.

18 Kuten asiakirja-aineistoista ilmenee, Invitel sisällytti tietoliikenneyrityksenä, joka tarjoaa kiinteän verkon palveluja, 1.1.2008 lähtien voimassa olleisiin yleisiin sopimusehtoihin lausekkeen, joka koski ”postiosoituskuluja”, toisin sanoen kuluja, joita sovelletaan silloin, kun laskut maksetaan postiosoituksena. Kyseisessä lausekkeessa määrätään, että ”jos liittymän omistaja maksaa laskun postiosoituksena, palvelun tarjoajalla on oikeus laskuttaa liittymän omistajalta tästä aiheutuvat lisäkulut (kuten postikulut)”. Yleisissä sopimusehdoissa ei kuitenkaan ole määräystä siitä, miten nämä postiosoituskulut lasketaan.

19 NFH vastaanotti suuren määrän kuluttajien tekemiä kanteluita, joiden perusteella se katsoi, että edellisessä kohdassa mainittu yleisten sopimusehtojen lauseke oli siviililain 209 §:ssä tarkoitetuin tavoin kohtuuton. Koska Invitel kieltäytyi muuttamasta kyseistä lauseketta, NFH nosti kanteen Pest Megyei Bíróságissa ja vaati, että se julistaisi riidanalaisen lausekkeen kohtuuttomana pätemättömäksi ja että liittymän omistajille palautettaisiin automaattisesti ja takautuvasti perusteettomasti perityt ja ”postiosoituskuluina” laskutetut maksut. Kyseinen tuomioistuin on kuitenkin katsonut, että asian ratkaiseminen riippuu unionin oikeuden säännösten tulkinnasta.

20 Näin ollen Pest Megyei Bíróság on lykännyt asian käsittelyä ja esittänyt unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Voidaanko – – direktiivin – – 6 artiklan 1 kohtaa tulkita siten, ettei kohtuuttoman sopimusehdon katsota sitovan yksittäistä kuluttajaa silloin, kun kuluttajasopimuksessa olevan kohtuuttoman sopimusehdon pätemättömyyden toteamista koskevan vaatimuksen tekemiseen laissa nimetty ja lailla tähän valtuutettu järjestö on yleisen edun mukaisella kanteella vaatinut tätä kuluttajien nimissä (ryhmäkanne)?

Kun on nostettu yleisen edun mukainen kanne, jossa vaaditaan ratkaisemaan asia sellaisten kuluttajien, jotka eivät ole asianosaisia, hyväksi tai jossa vaaditaan, että kohtuuttoman yleisen sopimusehdon käyttäminen kielletään, voidaanko – – direktiivin 6 artiklan 1 kohtaa tulkita siten, ettei kuluttajasopimuksissa oleva kohtuuton sopimusehto sido ketään asianomaisista kuluttajista eikä tulevaisuudessa muitakaan kuluttajia ja että tuomioistuimen on viran puolesta sovellettava tästä johtuvia oikeudellisia seurauksia?

2) Voidaanko – – direktiivin – – 3 artiklan 1 kohtaa – ottamalla huomioon sen 3 artiklan 3 kohdan mukaan sovellettavassa liitteessä olevan 1 kohdan j alakohdan ja 2 kohdan d alakohdan säännökset – tulkita siten, että silloin kun elinkeinonharjoittaja tai palvelujen tarjoaja yksipuolisesti muuttaa sopimusehtoja esittämättä yksiselitteisesti hintojen vaihtelumenetelmää ja mainitsematta sopimuksessa perusteltuja syitä, tätä on pidettävä kohtuuttomana sopimusehtona suoraan lain nojalla?”

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Toinen kysymys

21 Toisessa kysymyksessään, joka on syytä tutkia ensiksi, kansallinen tuomioistuin kysyy pääasiallisesti, onko direktiivin 3 artiklan 1 ja 3 kohtaa direktiivin liitteessä olevan 1 kohdan j alakohdan ja 2 kohdan d alakohdan valossa tulkittava siten, että kun elinkeinonharjoittaja yksipuolisesti muuttaa tarjottavaan palveluun liittyviä kuluja koskevia kuluttajasopimusten yleisiä sopimusehtoja esittämättä selkeästi kulujen vahvistamismenetelmää ja pätevää syytä muuttamiselle, kyseinen sopimusehto on kohtuuton.

22 Tästä on tärkeää muistuttaa, että unionin tuomioistuimella on toimivalta tulkita direktiivin 3 artiklan 1 kohdan ja sen liitteen mukaista ”kohtuuttoman ehdon” käsitettä ja niitä perusteita, joita kansallinen tuomioistuin voi tai joita sen täytyy soveltaa, kun se tutkii sopimusehtoa direktiivin

säännökset huomioon ottaen, ja kansallisen tuomioistuimen on mainittujen perusteiden avulla lausuttava tietyn sopimusehdon konkreettisesta luokittelusta esillä olevan asian olosuhteet huomioon ottaen (asia C-137/08, VB Pénzügyi Lízing, tuomio 9.11.2010, Kok., s. I-10847, 44 kohta). Tästä seuraa, että unionin tuomioistuimen on vastauksessaan esitettävä kansalliselle tuomioistuimelle vain ne seikat, jotka kansallisen tuomioistuimen halutaan ottavan huomioon kyseisen sopimusehdon kohtuuttomuutta arvioidessaan.

23 Direktiivin 4 artiklan 2 kohdan mukaan sopimusehtojen kohtuuttoman luonteen arviointi ei saa koskea yhtäältä sopimuksen pääkohteen määrittelyä eikä toisaalta hinnan tai korvauksen riittävyyttä suhteessa vastineena toimitettaviin palveluihin ja tavaroihin, jos ehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi. Tätä säännöstä ei kuitenkaan voida soveltaa kuluttajalle tarjottavista palveluista aiheutuvien kulujen muuttamismekanismia koskevaan sopimusehtoon.

24 Sopimusehdosta, jolla muutetaan kuluttajalle tarjottavasta palvelusta aiheutuvaa kokonaiskustannusta, on todettava, että kun direktiivin liitteessä olevat 1 kohdan j ja l alakohta ja 2 kohdan b ja d alakohta otetaan huomioon, elinkeinonharjoittajan on ilmoitettava muun muassa kyseisten kustannusten vaihtelun syy tai niiden vaihtelumenetelmä, ja kuluttajalla on tällöin oikeus päättää sopimus.

25 Kyseisessä liitteessä, johon direktiivin 3 artiklan 3 kohdassa viitataan, on vain ohjeellinen luettelo, joka ei ole tyhjentävä, niistä ehdoista, joita voidaan pitää kohtuuttomina (ks. asia C-243/08, Pannon GSM, tuomio 4.6.2009, Kok., s. I-4713, 37 ja 38 kohta; em. asia VB Pénzügyi Lízing, tuomion 42 kohta ja asia C-76/10, Pohotovosť, tuomio 16.11.2010, Kok., s. I-11557, 56 ja 58 kohta).

26 Vaikka sopimusehdon kohtuuttomuutta ei voida automaattisesti määrittää yksin kyseisen liitteen säännösten perusteella, liite on kuitenkin olennainen seikka, johon toimivaltainen tuomioistuin voi perustaa kyseisen ehdon kohtuuttomuutta koskevan arviointinsa. Tämän tuomion 24 kohdassa tarkoitettuja direktiivin liitteen säännöksiä tässä tapauksessa luettaessa voidaan havaita, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen sopimusehdon kohtuuttomuuden arvioinnin kannalta merkitystä on muun muassa sillä, oliko tarjottavasta palvelusta aiheutuvien kustannusten vaihtelun syyt ja vaihtelumenetelmä esitetty yksityiskohtaisesti ja oliko kuluttajilla oikeus päättää sopimus.

27 Kuten kyseisen direktiivin johdanto-osan 20 perustelukappaleesta ilmenee, kuluttajalle on lisäksi tosiasiallisesti annettava tilaisuus tutkia kaikki yleisissä sopimusehdoissa olevat ehdot ja niistä aiheutuvat seuraukset. Direktiivin 5 artiklassa asetetaan velvollisuus laatia ehdot selkeästi ja ymmärrettävästi.

28 Näin ollen arvioitaessa sopimusehtojen direktiivin 3 artiklassa tarkoitettua ”kohtuuttomuutta” olennaisen tärkeää on, että kuluttajalla on mahdollisuus selkeiden ja ymmärrettävien perusteiden nojalla ennakoida niitä muutoksia, joita elinkeinonharjoittaja tulee tekemään tarjottavasta palvelusta aiheutuvia kuluja koskeviin sopimusehtoihin.

29 Jos tarjottavasta palvelusta aiheutuvien kulujen vaihtelumenetelmistä säädetään tietyiltä osiltaan direktiivin 1 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuilla pakottavilla laeilla tai asetuksilla tai jos kuluttajalla on näiden säännösten nojalla oikeus päättää sopimus, on olennaista, että elinkeinonharjoittaja ilmoittaa kyseiselle kuluttajalle näistä laeista tai asetuksista.

30 Kun kansallisessa lainsäädännössä nimetty järjestö nostaa kuluttajien nimissä yleisen edun vuoksi kieltokanteen kansallisessa tuomioistuimessa, viimeksi mainitun tehtävänä on direktiivin 3 artiklan 1 ja 3 kohdan nojalla arvioida, onko pääasiassa kyseessä olevan kaltainen sopimusehto kohtuuton. Sen on tuossa arvioinnissa riidanalaisen sopimusehdon sisältävän kuluttajasopimuksen yleisissä sopimusehdoissa olevien kaikkien ehtojen ja näiden lisäksi mahdollisesti sovellettavien, oikeuksia ja velvollisuuksia asettavien kansallisten säännösten valossa tarkistettava muun muassa, onko tarjottavasta palvelusta aiheutuvien kulujen vaihtelun syyt tai niiden vaihtelumenetelmä esitetty selkeästi ja ymmärrettävästi ja onko kuluttajilla tällaisessa tilanteessa oikeus päättää sopimus.

31 Edellä esitetty huomioiden toiseen kysymykseen on vastattava siten, että kun kansallinen tuomioistuin ratkaisee kansallisessa lainsäädännössä nimetyn järjestön kuluttajien nimissä yleisen edun vuoksi nostaman kieltokanteen, sen tehtävänä on direktiivin 3 artiklan 1 ja 3 kohdan nojalla arvioida, onko kuluttajasopimuksen yleisissä sopimusehdoissa oleva ehto, jossa elinkeinonharjoittaja määrää, että se voi yksipuolisesti muuttaa tarjottavaan palveluun liittyviä kuluja, mutta jossa se ei kuitenkaan selkeästi esitä näiden kulujen vahvistamismenetelmää tai pätevää syytä muuttamiselle, kohtuuton. Kyseisen tuomioistuimen on tuossa arvioinnissa riidanalaisen sopimusehdon sisältävän kuluttajasopimuksen yleisissä sopimusehdoissa olevien kaikkien ehtojen ja näiden lisäksi mahdollisesti sovellettavien, oikeuksia ja velvollisuuksia asettavien kansallisten säännösten valossa tarkistettava muun muassa, onko tarjottavasta palvelusta aiheutuvien kulujen vaihtelun syyt tai niiden vaihtelumenetelmä esitetty selkeästi ja ymmärrettävästi ja onko kuluttajilla tällaisessa tilanteessa oikeus päättää sopimus.

Ensimmäinen kysymys

32 Kansallinen tuomioistuin kysyy ensimmäisessä kysymyksessään pääasiallisesti yhtäältä, onko direktiivin 6 artiklan 1 kohtaa, kun sitä luetaan yhdessä sen 7 artiklan 1 ja 2 kohdan kanssa, tulkittava siten, ettei sen vastaista ole, että kun kansallisessa lainsäädännössä nimetty järjestö on kuluttajien nimissä yleisen edun vuoksi nostanut direktiivin 7 artiklassa tarkoitetun kieltokanteen, jota käsiteltäessä todetaan, että kuluttajasopimuksissa oleviin yleisiin sopimusehtoihin sisältyvä kohtuuton ehto on pätemätön, tämä toteaminen vaikuttaa kyseisen lainsäädännön mukaan kaikkiin sellaisen sopimuksen tehneisiin kuluttajiin, johon näitä samoja yleisiä sopimusehtoja sovelletaan, ja myös kuluttajiin, jotka eivät olleet asianosaisina kieltokanneasiassa, ja toisaalta, onko kansallisilla tuomioistuimilla velvollisuus viran puolesta – myös tulevaisuudessa – tehdä tästä kaikki kansallisessa oikeudessa säädetyt päätelmät.

33 Jotta kysymyksen ensimmäiseen osaan voitaisiin vastata, aluksi on muistutettava, että direktiivillä 93/13 toteutettu suojajärjestelmä perustuu ajatukseen siitä, että kuluttaja on elinkeinonharjoittajaan nähden heikompi osapuoli sekä neuvotteluaseman että tietojen puolesta, mikä johtaa kuluttajan sitoutumaan elinkeinonharjoittajan ennakolta laatimiin sopimusehtoihin ilman, että hän voisi vaikuttaa niiden sisältöön (asia C-453/10, Pereničová ja Perenič, tuomio 15.3.2012, 27 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

34 Kanteista, joissa on asianosaisena yksittäinen kuluttaja, unionin tuomioistuin on todennut, että kun tämän asema heikompana osapuolena otetaan huomioon, direktiivin 6 artiklan 1 kohta velvoittaa jäsenvaltiot säätämään, että kohtuuttomat ehdot ”eivät sido kuluttajia niiden kansallisen lainsäädännön mukaisesti”. Kuten oikeuskäytännöstä ilmenee, kyseessä on pakottava säännös, jolla pyritään korvaamaan muodollinen tasapaino, joka sopimuksessa perustetaan sopimuspuolten oikeuksien ja velvollisuuksien välille, todellisella tasapainolla, jolla voidaan palauttaa sopimuspuolten välinen yhdenvertaisuus (em. asia Pereničová ja Perenič, tuomion 28 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

35 Pääasiassa kyseessä olevan kaltaisista, yleisen edun vuoksi nostetuista kieltokanteista on syytä todeta, että vaikka direktiivillä ei yhdenmukaistetakaan seuraamuksia, jotka ovat sovellettavissa, jos sopimusehto todetaan kohtuuttomaksi tällaisia kanteita käsiteltäessä, direktiivin 7 artiklan 1 kohdalla jäsenvaltiot velvoitetaan tästä huolimatta varmistamaan, että on olemassa riittäviä ja tehokkaita keinoja kohtuuttomien ehtojen käytön lopettamiseksi kuluttajien kanssa tehtävissä sopimuksissa.

36 Kuten kyseisen säännöksen 2 kohdasta ilmenee, edellä mainittuihin keinoihin kuuluu henkilöiden ja järjestöjen, joilla on kansallisen lainsäädännön mukaisesti legitiimi intressi suojella kuluttajia, mahdollisuus saattaa asia käsiteltäväksi tuomioistuimessa, jonka on ratkaistava, ovatko yleiseen käyttöön laaditut sopimusehdot luonteeltaan kohtuuttomia, ja saada ne tarvittaessa kielletyiksi (ks. asia C-372/99, komissio v. Italia, tuomio 24.1.2002, Kok., s. I-819, 14 kohta).

37 Tähän on lisättävä, että kieltokanteiden ennalta ehkäisevä luonne ja yleisestävä tavoite sekä se, etteivät ne liity konkreettiseen yksittäiseen riitaan, tarkoittavat, että tällaisia kanteita voidaan nostaa, vaikka ehtoja, joiden kieltämistä on vaadittu, ei olisi käytetty tietyissä yksittäisissä sopimuksissa (ks. em. asia komissio v. Italia, tuomion 15 kohta).

38 Kyseisen tavoitteen tehokas saavuttaminen edellyttää – kuten julkisasiamies ratkaisuehdotuksensa 51 kohdassa toteaa –, että kuluttajasopimusten yleiset sopimusehdot, jotka on todettu kohtuuttomiksi kyseistä elinkeinonharjoittajaa vastaan nostetussa, pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa kieltokanneasiassa, eivät sido kieltokanneasiassa asianosaisina olevia kuluttajia eivätkä kuluttajia, jotka ovat tehneet kyseisen elinkeinonharjoittajan kanssa sellaisen sopimuksen, johon sovelletaan näitä samoja yleisiä sopimusehtoja.

39 Pääasiassa kyseessä olevassa kansallisessa lainsäädännössä säädetään, että jos tuomioistuin toteaa kuluttajasopimuksen yleisissä sopimusehdoissa olevan kohtuuttoman ehdon pätemättömäksi, tätä päätöstä on sovellettava kaikkiin kyseistä ehtoa käyttävän elinkeinonharjoittajan kanssa sopimuksen tehneisiin osapuoliin. Kuten pääasian asiakirja-aineistosta ilmenee, oikeudenkäynnin kohteena on se, että kyseinen elinkeinonharjoittaja käyttää riidanalaisen ehdon sisältäviä yleisiä sopimusehtoja useiden kuluttajien kanssa tekemissään sopimuksissa. Tästä on todettava, että – kuten julkisasiamies ratkaisuehdotuksensa 57–61 kohdassa toteaa – tässä kohdassa tarkoitetun kaltainen kansallinen lainsäädäntö täyttää direktiivin 6 artiklan 1 kohdassa, kun sitä luetaan yhdessä sen 7 artiklan 1 ja 2 kohdan kanssa, asetetut edellytykset.

40 Sillä, että kohtuuttoman ehdon pätemättömyysseuraamusta sovelletaan kaikkiin niihin kuluttajiin, jotka ovat tehneet sellaisen kuluttajasopimuksen, johon sovelletaan samoja yleisiä sopimusehtoja, taataan, ettei kyseinen ehto sido näitä kuluttajia, sulkematta kuitenkaan pois kansallisessa lainsäädännössä säädettyjä muuntyyppisiä riittäviä ja tehokkaita seuraamuksia.

41 Ensimmäisen kysymyksen toisesta kohdasta, joka koskee niitä päätelmiä, jotka kansallisilla tuomioistuimilla on velvollisuus tehdä, jos ne kieltokannetta käsitellessään toteavat kuluttajasopimusten yleisissä sopimusehdoissa olevan sopimusehdon olevan kohtuuton, on heti aluksi muistutettava, että kansallisen tuomioistuimen mahdollisuus tutkia viran puolesta tietyn sopimusehdon kohtuuttomuus on keino, joka on omiaan edistämään direktiivin 7 artiklassa tarkoitetun tavoitteen toteuttamista (ks. asia C-168/05, Mostaza Claro, tuomio 26.10.2006, Kok., s. I-10421, 27 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Yleinen etu, johon direktiivillä turvattu kuluttajansuoja perustuu, on lisäksi luonteeltaan ja merkitykseltään sellainen, että on perusteltua, että kansallisella tuomioistuimella on velvollisuus viran puolesta tutkia sopimusehdon kohtuuttomuus (ks. em. asia Mostaza Claro, tuomion 38 kohta).

42 Kansallisilla tuomioistuimilla, jotka toteavat yleisissä sopimusehdoissa olevan ehdon kohtuuttomuuden, on direktiivin 6 artiklan 1 kohdan nojalla velvollisuus tehdä tästä kaikki kansallisen oikeuden perusteella seuraavat päätelmät, jotta mainittu sopimusehto ei sitoisi kuluttajaa (ks. em. asia Pereničová ja Perenič, tuomion 30 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

43 Tästä seuraa, että jos kansalliset tuomioistuimet pääasiassa kyseessä olevan kaltaista kieltokannetta käsitellessään toteavat kuluttajasopimusten yleisissä sopimusehdoissa olevan sopimusehdon olevan kohtuuton, niillä on velvollisuus viran puolesta – myös tulevaisuudessa – tehdä tästä kaikki kansallisessa oikeudessa säädetyt päätelmät, jotta kyseinen sopimusehto ei sitoisi sellaisen sopimuksen tehneitä kuluttajia, johon näitä samoja yleisiä sopimusehtoja sovelletaan.

44 Ensimmäiseen kysymykseen on nämä seikat huomioiden vastattava, että direktiivin 6 artiklan 1 kohtaa, luettuna yhdessä sen 7 artiklan 1 ja 2 kohdan kanssa, on tulkittava siten, että

— sen vastaista ei ole, että kun kansallisessa lainsäädännössä nimetty järjestö on kuluttajien nimissä yleisen edun vuoksi nostanut direktiivin 7 artiklassa tarkoitetun kieltokanteen, jota käsiteltäessä todetaan, että kuluttajasopimuksissa oleviin yleisiin sopimusehtoihin sisältyvä kohtuuton ehto on pätemätön, tämä toteaminen vaikuttaa kyseisen lainsäädännön mukaan kaikkiin niihin kuluttajiin, jotka ovat tehneet asianomaisen elinkeinonharjoittajan kanssa sellaisen sopimuksen, johon näitä samoja yleisiä sopimusehtoja sovelletaan, mukaan lukien myös kuluttajat, jotka eivät olleet asianosaisina kieltokanneasiassa

— jos kansalliset tuomioistuimet tällaista asiaa käsitellessään toteavat kuluttajasopimusten yleisissä sopimusehdoissa olevan sopimusehdon olevan kohtuuton, niillä on velvollisuus viran puolesta – myös tulevaisuudessa – tehdä tästä kaikki kansallisessa oikeudessa säädetyt päätelmät, jotta kyseinen sopimusehto ei sitoisi kyseisen elinkeinonharjoittajan kanssa sellaisen sopimuksen tehneitä kuluttajia, johon näitä samoja yleisiä sopimusehtoja sovelletaan.

Oikeudenkäyntikulut

45 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (ensimmäinen jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) Kun kansallinen tuomioistuin ratkaisee kansallisessa lainsäädännössä nimetyn järjestön kuluttajien nimissä yleisen edun vuoksi nostaman kieltokanteen, sen tehtävänä on kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 3 artiklan 1 ja 3 kohdan nojalla arvioida, onko kuluttajasopimuksen yleisissä sopimusehdoissa oleva ehto, jossa elinkeinonharjoittaja määrää, että se voi yksipuolisesti muuttaa tarjottavaan palveluun liittyviä kuluja, mutta jossa se ei kuitenkaan selkeästi esitä näiden kulujen vahvistamismenetelmää tai pätevää syytä muuttamiselle, kohtuuton. Kyseisen tuomioistuimen on tuossa arvioinnissa riidanalaisen sopimusehdon sisältävän kuluttajasopimuksen yleisissä sopimusehdoissa olevien kaikkien ehtojen ja näiden yleisten sopimusehtojen lisäksi mahdollisesti sovellettavien, oikeuksia ja velvollisuuksia asettavien kansallisten säännösten valossa tarkistettava muun muassa, onko tarjottavasta palvelusta aiheutuvien kulujen vaihtelun syyt tai niiden vaihtelumenetelmä esitetty selkeästi ja ymmärrettävästi ja onko kuluttajilla tällaisessa tilanteessa oikeus päättää sopimus.

2) Direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa, luettuna yhdessä sen 7 artiklan 1 ja 2 kohdan kanssa, on tulkittava siten, että

— sen vastaista ei ole, että kun kansallisessa lainsäädännössä nimetty järjestö on kuluttajien nimissä yleisen edun vuoksi nostanut kyseisen direktiivin 7 artiklassa tarkoitetun kieltokanteen, jota käsiteltäessä todetaan, että kuluttajasopimuksissa oleviin yleisiin sopimusehtoihin sisältyvä kohtuuton ehto on pätemätön, tämä toteaminen vaikuttaa kyseisen lainsäädännön mukaan kaikkiin niihin kuluttajiin, jotka ovat tehneet asianomaisen elinkeinonharjoittajan kanssa sellaisen sopimuksen, johon näitä samoja yleisiä sopimusehtoja sovelletaan, mukaan lukien myös kuluttajat, jotka eivät olleet asianosaisina kieltokanneasiassa

— jos kansalliset tuomioistuimet tällaista asiaa käsitellessään toteavat kuluttajasopimusten yleisissä sopimusehdoissa olevan sopimusehdon olevan kohtuuton, niillä on velvollisuus viran puolesta – myös tulevaisuudessa – tehdä tästä kaikki kansallisessa oikeudessa säädetyt päätelmät, jotta kyseinen sopimusehto ei sitoisi kyseisen elinkeinonharjoittajan kanssa sellaisen sopimuksen tehneitä kuluttajia, johon näitä samoja yleisiä sopimusehtoja sovelletaan.

Allekirjoitukset